

ЗМІСТ

Передмова	11
Розділ 1.	
Мета, зміст і організація управлінського обліку	13
1.1. Етапи розвитку управлінського обліку.....	13
1.2. Управлінський облік як самостійна наука.....	17
1.3. Розвиток управлінського обліку в контексті історичного розвитку облікової системи України.....	18
1.4. Місце управлінського обліку в сучасній обліковій системі.....	22
1.5. Сутність та зміст управлінського обліку.....	27
1.6. Характерні ознаки управлінського та фінансового обліку.....	35
1.7. Базові моделі управлінського обліку.....	37
1.8. Принципи та етапи організації управлінського обліку.....	38
1.9. Записи господарських операцій на рахунках управлінського та фінансового обліку.....	41
1.10. Побудова аналітичних рахунків управлінського обліку.....	44
1.11. Облікова політика підприємства з метою організації управлінського обліку.....	45
<i>Питання для перевірки знань</i>	75
<i>Лекційний матеріал</i>	76
<i>Завдання для самопідготовки</i>	78
<i>Ситуації для роздумів</i>	80
<i>Термінологія</i>	85
<i>Тести для контролю знань</i>	89
<i>Вправи і розрахунки</i>	99
<i>Наскрізна задача</i>	102
Розділ 2.	
Класифікація і поведінка витрат	103
2.1. Сутність витрат підприємства.....	103
2.2. Класифікація витрат.....	105
2.3. Вивчення поведінки витрат.....	114

<i>Питання для перевірки знань</i>	116
<i>Лекційний матеріал</i>	117
<i>Завдання для самопідготовки</i>	118
<i>Ситуації для роздумів</i>	119
<i>Термінологія</i>	122
<i>Тести для контролю знань</i>	125
<i>Вправи і розрахунки</i>	135
<i>Наскрізна задача</i>	142

Розділ 3.

Система обліку витрат та основи калькулювання

собівартості продукції	143
3.1. Сутність обліку витрат.....	143
3.2. Фактори, що впливають на побудову обліку витрат.....	145
3.3. Методи обліку витрат.....	148
3.4. Загальна схема побудови обліку витрат діяльності суб'єкта господарювання.....	150
3.5. Собівартість реалізованої продукції.....	154
3.6. Розподіл витрат.....	156
3.7. Предмет, мета і завдання калькулювання.....	161
3.8. Види калькуляцій.....	163
3.9. Методи калькулювання собівартості продукції.....	165
3.10. Способи калькуляції.....	169
<i>Питання для перевірки знань</i>	170
<i>Лекційний матеріал</i>	171
<i>Завдання для самопідготовки</i>	172
<i>Ситуації для роздумів</i>	175
<i>Термінологія</i>	177
<i>Тести для контролю знань</i>	179
<i>Вправи і розрахунки</i>	186
<i>Наскрізна задача</i>	189

Розділ 4.

Система обліку і калькулювання за повними витратами.....

4.1. Сутність системи калькулювання за повними витратами.....	191
4.2. Облік затрат на матеріали.....	192
4.2.1. Організація управління рухом матеріалів.....	192

4.2.2. Методи оцінки руху запасів сировини і матеріалів.....	201
4.2.3. Введення у собівартість продукції матеріальних витрат.....	208
4.2.4. Облік використання матеріалів у системі рахунків.....	212
4.2.5. Облік енергетичних затрат.....	213
4.2.6. Облік транспортно-заготівельних витрат.....	214
4.2.7. Облік відходів виробництва.....	215
4.3. Облік витрат на оплату праці.....	217
4.3.1. Зміст і структура заробітної плати.....	217
4.3.2. Основи організації оплати праці.....	219
4.3.3. Види доплат, надбавок і премій, передбачених законодавством.....	229
4.3.4. Введення у собівартість продукції витрат на оплату праці та відряджень на соціальні заходи....	237
4.3.5. Бухгалтерський облік оплати праці. Оподаткування заробітної плати та інші вирахування з неї.....	244
4.3.6. Узагальнення витрат на оплату праці.....	253
4.3.7. Резерв на оплату відпусток.....	253
4.4. Витрати на підготовку й освоєння виробництва продукції..	256
4.5. Витрати на утримання та експлуатацію устаткування.....	259
4.6. Облік цехових витрат.....	264
4.7. Облік витрат допоміжних виробництв.....	266
4.8. Облік непродуктивних витрат.....	269
4.8.1. Облік втрат від простоїв.....	269
4.8.2. Облік браку у виробництві.....	270
4.9. Методи оцінки супутньої продукції.....	278
4.10. Облік незавершеного виробництва.....	284
4.11. Облік готової продукції.....	289
4.12. Зведений облік витрат на виробництво. Калькулювання собівартості продукції.....	292
4.13. Облік невиробничих затрат.....	294
4.14. Калькулювання собівартості продукції за видами діяльності (система АВС) і системи функціонально орієнтованого калькулювання.....	304
<i>Питання для перевірки знань.....</i>	<i>311</i>
<i>Лекційний матеріал.....</i>	<i>314</i>
<i>Завдання для самопідготовки.....</i>	<i>315</i>
<i>Ситуації для роздумів.....</i>	<i>317</i>

<i>Термінологія</i>	319
<i>Тести для контролю знань</i>	322
<i>Вправи і розрахунки</i>	327
<i>Наскрізна задача</i>	335

Розділ 5.

Система обліку і калькулювання за змінними витратами.... 336

5.1. Сутність системи обліку і калькулювання за змінними витратами.....	336
5.2. Аналітичні та контрольні можливості системи директ-костинг.....	344
5.3. Варіанти директ-костингу: простий і розвинутий директ-костинг.....	354
5.4. Ступенева система обліку витрат.....	361
5.5. Облік відшкодування постійних витрат.....	364
5.6. Порівняльна оцінка методів обліку і калькулювання повних та неповних (змінних) витрат.....	367
<i>Питання для перевірки знань</i>	371
<i>Лекційний матеріал</i>	372
<i>Завдання для самопідготовки</i>	373
<i>Ситуації для роздумів</i>	374
<i>Термінологія</i>	376
<i>Тести для контролю знань</i>	378
<i>Вправи і розрахунки</i>	386
<i>Наскрізна задача</i>	390

Розділ 6.

Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку..... 391

6.1. Обмеження й передумови аналізу «витрати–обсяг діяльності–прибуток».....	391
6.2. Застосування аналізу «витрати–обсяг діяльності–прибуток» у процесі управління поточною діяльністю підприємства.....	394
6.3. Визначення точки беззбитковості.....	397
6.4. Визначення запасу міцності та операційного важеля.....	401

6.5. Графічний метод аналізу «витрати–обсяг діяльності–прибуток».....	408
6.6. Визначення точки беззбитковості на багатопродуктовому підприємстві.....	412
6.7. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та фінансового результату при калькулюванні на основі діяльності.....	417
<i>Питання для перевірки знань.....</i>	<i>421</i>
<i>Лекційний матеріал.....</i>	<i>422</i>
<i>Завдання для самопідготовки.....</i>	<i>423</i>
<i>Ситуації для роздумів.....</i>	<i>424</i>
<i>Термінологія.....</i>	<i>425</i>
<i>Тести для контролю знань.....</i>	<i>427</i>
<i>Вправи і розрахунки.....</i>	<i>434</i>
<i>Наскрізна задача.....</i>	<i>438</i>

Розділ 7.

Система обліку і калькулювання за нормативними

витратами.....	439
7.1. Загальна характеристика та основні принципи системи обліку і калькулювання за нормативними витратами.....	439
7.2. Організація нормативного методу обліку витрат.....	444
7.3. Складання нормативної калькуляції собівартості продукції.....	445
7.4. Облік і аналіз відхилень від нормативів та їх вплив на прибуток суб'єкта господарювання.....	453
<i>Питання для перевірки знань.....</i>	<i>459</i>
<i>Лекційний матеріал.....</i>	<i>459</i>
<i>Завдання для самопідготовки.....</i>	<i>461</i>
<i>Ситуації для роздумів.....</i>	<i>462</i>
<i>Термінологія.....</i>	<i>463</i>
<i>Тести для контролю знань.....</i>	<i>466</i>
<i>Вправи і розрахунки.....</i>	<i>475</i>
<i>Наскрізна задача.....</i>	<i>478</i>

Розділ 8.**Аналіз релевантності інформації для прийняття****управлінських рішень..... 479**

8.1. Управлінське рішення: сутність, фактори, що впливають на прийняття управлінського рішення, модель прийняття рішення.....480

8.2. Альтернативні витрати та релевантність облікової інформації..... 486

8.3. Прийняття поточних управлінських рішень.....493

8.3.1. Прийняття рішень у процесі постачання сировинних і товарних запасів..... 496

8.3.2. Прийняття управлінських рішень у процесі виробництва та реалізації.....508

8.4. Прийняття інвестиційних рішень.....523

8.4.1. Інвестиції та їх види.....523

8.4.2. Прийняття довготермінових рішень..... 524

8.4.3. Вартість грошей у часі.....526

8.4.4. Методи оцінки проектів капітальних вкладень..... 534

*Питання для перевірки знань.....541**Лекційний матеріал.....544**Завдання для самопідготовки.....546**Ситуації для роздумів..... 550**Термінологія..... 551**Тести для контролю знань..... 553**Вправи і розрахунки..... 564**Наскрізна задача.....568***Розділ 9.****Бюджетування і контроль.....569**

9.1. Сутність бюджетування, види і формати бюджетів..... 569

9.2. Організаційні аспекти та функції бюджетування.....581

9.3. Методика складання бюджетів..... 590

9.4. Організація контролю за виконанням бюджету..... 610

9.5. Контроль на основі гнучких бюджетів.....613

9.6. Особливості бюджетування в умовах калькулювання за видами діяльності..... 618

Питання для перевірки знань.....620

<i>Лекційний матеріал</i>	621
<i>Завдання для самопідготовки</i>	523
<i>Ситуації для роздумів</i>	625
<i>Термінологія</i>	626
<i>Тести для контролю знань</i>	629
<i>Вправи і розрахунки</i>	638
<i>Наскрізна задача</i>	644

Розділ 10.

Облік і контроль за центрами відповідальності.....645

10.1. Поняття і класифікація центрів відповідальності..... 645

10.2. Принципи обліку, звітності й оцінки діяльності центрів відповідальності.....653

10.3. Облік і оцінка діяльності центрів витрат..... 656

10.4. Облік і оцінка діяльності центрів доходу..... 658

10.5. Облік і оцінка діяльності центрів прибутку.....661

10.6. Облік і оцінка діяльності центрів інвестицій.....665

10.7. Поняття про трансфертні ціни та їх застосування..... 668

10.8. Розвиток і вдосконалення систем обліку відповідальності.....673

10.9. Стратегічний управлінський облік..... 675

Питання для перевірки знань..... 683

Лекційний матеріал.....684

Завдання для самопідготовки.....686

Ситуації для роздумів..... 688

Термінологія..... 690

Тести для контролю знань..... 692

Вправи і розрахунки.....698

Наскрізна задача.....702

Розділ 11.

Внутрішня та зовнішня звітність:

використання в управлінні..... 703

11.1. Управлінська звітність: поняття, принципи розроблення...703

11.2. Внутрішня звітність підрозділів..... 708

11.3. Фінансова звітність: використання для аналізу діяльності.710

Питання для перевірки знань.....712

Лекційний матеріал.....712

<i>Завдання для самопідготовки.....</i>	<i>713</i>
<i>Ситуації для роздумів.....</i>	<i>714</i>
<i>Термінологія.....</i>	<i>716</i>
<i>Тести для контролю знань.....</i>	<i>717</i>
<i>Вправи і розрахунки.....</i>	<i>720</i>
<i>Наскрізна задача.....</i>	<i>724</i>
Термінологічний словник.....	725
Список використаних джерел.....	779

ПЕРЕДМОВА

Україна як суверенна держава обрала шлях ринкових та демократичних перетворень, поступової інтеграції в Європейське співтовариство. Усе це вимагає нових підходів до процесу вивчення питань формування та успішного функціонування обліку витрат і калькулювання собівартості продукції.

Виходячи з того, що одним із головних завдань управлінського обліку є формування корисної інформації для надання допомоги керівництву підприємства в плануванні, контролі і прийнятті рішень, у підручнику викладені такі теми, як «Бюджетування і контроль», «Облік і контроль за центрами відповідальності», «Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності і прибутку» та «Аналіз релевантної інформації для прийняття рішень», без знання яких неможливе виконання основного завдання управлінського обліку.

Підручник побудований таким чином, щоб максимально охопити питання бухгалтерського обліку з точки зору управління, тобто надання облікових даних фахівцям для прийняття управлінських рішень на основі отриманої облікової інформації.

Управлінський облік не вирішує всіх проблем, які виникають у процесі прийняття управлінських рішень, але дає змогу меншою мірою покладатися на здогадки, передчуття та інтуїцію, зменшити невідворотну невизначеність, наявну при будь-якому процесі прийняття рішень. Він не відкидає потреби у діловому чутті, але створює міцну і систематизовану базу для його раціонального застосування.

Є різні погляди щодо визнання чи невизнання управлінського обліку як окремої дисципліни та його місця у загальній системі обліку. Але слід зазначити, що при Міжнародній федерації бухгалтерів (МФБ) створено окремий комітет з питань фінансового та управлінського обліку (КФУО), який вважає необхідним підтримувати та розвивати як фінансовий, так і управлінський облік. Комітет також вважає, що сфера застосування управлінського обліку

розширилася настільки, що він став основним складником сучасних процесів управління і досягнення стратегічної мети. У політиці МФБ про визнання професійної кваліфікації бухгалтерів щодо освіти обов'язковим є знання обліку витрат та управлінського обліку.

Ринкові перетворення, які відбулись у соціально-економічному житті нашої країни, зумовили потребу більш предметно зайнятися управлінським обліком. Сьогодні це – це важлива умова ефективної діяльності підприємства.

У зв'язку з такими змінами зростають вимоги до підготовки фахівців економічних спеціальностей, у тому числі і спеціалістів з бухгалтерського обліку. Спеціалісти з бухгалтерського обліку повинні вміти використовувати облікову інформацію для підготовки і прийняття управлінських рішень, для контролю за роботою окремих підрозділів і підприємства в цілому, а також для аналізу господарської інформації підприємства.

Підручник покликаний сприяти формуванню фахівців з обліку та аудиту, які б відповідали новим тенденціям і перспективним вимогам підготовки висококваліфікованих спеціалістів обліково-економічного напрямку з новим мисленням, здатних не тільки спостерігати та реєструвати різні факти господарського життя, але й робити вагомий внесок у справу покращення збереження майна, управління підприємством, підвищення його рентабельності.